

Hol van a temesvári Arany-portré?

(Levél a szerkesztőséghez)

Amikor elolvastam Kubán Endre író levelét az irodalmi hagyományok megőrzéséről (*Korunk*, 1968. 12.), a felfedezés izgalma fogott el. Tüstént tollat ragadtam, hogy közös erővel tisztázzuk: mi is lett annak az Arany-portrénak a sorsa, melyet — a levél tanúsítása szerint — az ötvenes évek elejéig Temesvárt őriztek. Ha van ilyen kép, annak értékét erősen megnöveli az a tény, hogy költőnk nem szívesen ült modellt, s csak hosszas rábeszélésre fényképezte magát.

A továbbiak megértéséhez el kell mondanom, hogy annak idején a nagyszalontai Arany János Emlékmúzeum igazgatójaként elsődleges feladatommak tartottam az eredeti kéziratokon, a költőre vonatkozó feljegyzéseken és emlékezéseken kívül a képzőművészeti ábrázolások összegyűjtését is, abból a felismerésből kiindulva, hogy a teljességet kutató ember örök és természetes vágya a nagy szellemeknek, gondolkodóknak a maguk testi mivoltában való megismerése. Így örömmel olvastam annak a temesvári magánzónak a levelét, aki az ötvenes évek végén egy Aranyt ábrázoló festményt kínált megvételre. Hosszas tárgyalások után, végül is 1965 nyarán — a román állam áldozatkészsége folytán — a portré a nagyszalontai Arany János Emlékmúzeumba került.

Az azonosítás céljából közlöm, hogy ez egy 40 × 30 cm nagyságú olajkép; szerzője az erdélyi származású Zahoray János. A kép jobb alsó sarkában ott találjuk a hitelesítő szignót: *Zahoray 866*.

Nem ez-e a Kubán Endre kereste festmény? Ha igen, akkor megnyugtatóul közlöm, hogy a legjobb helyen őrzik.

Azonban meglátásom szerint nem erről van szó. Véleményemet nemcsak az eladónak a kép sorsát ismertető terjedelmes leírására alapozom, hanem a volt temesvári református lelkész és Arany-kutató, Debreczeni István megjegyzéseire is. A megvétel körüli tárgyalásokon ő is részt vett, de soha nem említette, hogy ez valaha a temesvári Arany János Irodalmi Társaság tulajdona lett volna, noha hosszú időn át vezetőségi tagja volt e közületnek.

Végül megemlítem, hogy az irodalomtörténetnek nincs tudomása arról, hogy Arany László Temesvárnak ajándékozott volna egy édesapját ábrázoló eredeti festményt. Ez sem a családi levelezésből, sem az Arany-ábrázolásokat számon tartó szak tanulmányokból nem derül ki.

Ha mégis így volna, a portré az Arany-dokumentáció jeles értéke, s mielőbbi felkutatása — közügy.

Nagyszalonta, 1969. január.

Dánielisz Endre
tanár

Az úrkutatásról — pontosabban

(Levél a szerkesztőséghez)

Váro Zsuzsánna *Az úrkutatás tizenegy éve* című érdekes cikkében (*Korunk* 1968. 12.) mozaikszerűen mutatja be az elmúlt időszak legkiemelkedőbb úreseményeit, és tárgyilagos párhuzamot von a két nagy úrhatalom gigászi megvalósításai között. Az óriási anyagból szerencsés kézzel válogatja ki a legfontosabb eredményeket. Az amerikai Gemini-program ismertetéséből azonban kimaradt annak leg-

fontosabb célja: az űrhajóknak repülés közben való összekapcsolása és szétválasztása, amit az asztronauták 1966 derekán sikerrel megvalósítottak. Ugyancsak kimaradt a cikkből a *Kozmosz—186* és *Kozmosz—188* űrhajók önműködő készülékek útján 1967 októberében végrehajtott sikeres összekapcsolása és szétválasztása.

A cikkben előirások is előfordulnak. Az 1962. augusztus 27-én indított *Mariner—2* űrhajót nem a Mars felé, hanem a Venus bolygó felé irányították az amerikai tudósok. Mérései alapján pontosabban sikerült meghatározni a bolygó tömegét. Mivel a Venusnak nincs holdja, tömegét eddig csak a többi bolygóra és a közelében elvonuló üstökösökre kifejtett zavaró hatása (perturbációja) alapján lehetett kiszámítani, ami 0,817 Föld-tömegnek adódott. A *Mariner—2* mérései alapján ezt az értéket 0,8136-ra helyesbítették (*Anuarul Observatorului din București*, 1963).

A *Luna—1*-et 1959. január 2-án indították el. A Luna-program első nagy sikere 1959. szeptember 14-én valósult meg, amikor a *Luna—2* eltalálta a Holdat. A következő meglepetés sem várattott sokáig magára. 1959. október 7-én a *Luna—3* lefényképezte a Holdnak a Földről soha nem látható túlsó oldalát, és a képeket sikeresen a Földre sugározta.

A Mars bolygó felé indított *Mariner—4* tízezer kilométerre elhaladva a bolygó mellett, annak felületéről 21 jó minőségű fényképet közvetített a Földre. Ezekből a felvételekből derült ki, hogy a Mars bolygó felszíne nagyon hasonlít a Hold felszínéhez, ott is található 100 kilométernél nagyobb átmérőjű kráterek.

A Venus bolygó mellett elhaladó *Mariner—5* 4000 kilométerre közelítette meg a célbolygót.

Mindeme eredmények mellőzésével a tizenegy éves űrkutatás csúcsteljesítményei maradnak a háttér homályában.

Szatmár, 1969. január.

Czibalmos László
tanár

Vitát — személyeskedés nélkül

(Levél a szerkesztőséghez)

Szükségesnek tartom mindjárt az elején kijelenteni, nem vagyok szakmabeli, sem író, sem publicista, még amatőrködő irodalmár sem, nem szándékozom vitába szállni senkivel, nem ismerem jól (vagy egyáltalán nem!) a különböző irodalmi műfajok szabályait, amit tehát írok, nem érdemes ilyen szempontból vizsgálni.

Véleményem megírásában sokáig gátolt irodalmi folyóirataink egyes cikkeiben az utóbbi időben egyre gyakoribb jelenség, az írók, szerkesztők, kritikusok s más „szakmabeliek“ egymásnak ugrása, és (véleményem szerint) irodalmi lapba nem való kijelentések és durvaságok használata. Hogy őszinte legyek, sokáig félttem (és még most sem vagyok egészen nyugodt), mit szólnak majd az esetleges „céhbeli“ (lásd például Páskándi Géza nyelvjárástani kioktatását Tamás Gáspár címére). Mi lesz, ha Páskándiban és társaiban feltámad nemcsak a „megboldogult nyelvész“, hanem a „megboldogult kritikus, esztéta“, s ki tudja még milyen „megboldogult-féleség“? Az eredmény csak az lehet, hogy lebunkóznak, összezsugorítanak, megsemmisítenek. Elfog a félelem, és elhatalmasodik rajtam is a kiszolgáltatottság érzése. Mert eddig hallgattam, bölcs maradtam. Most — ha késve is — megszólalok, leleplezem irodalmi hozzá nem értésem, kitárom mellemen az inget: ide löjtek!

Lesz, ami lesz, mégis írok. Segít, hogy találtam enyhítő körülményeket is, amelyek részben megnyugtattak.

Az első, hogy megpróbálták mások is, hivatásuk szerint nem írók, mégcsak nem is publicisták, és sikerrel. Ezek közül, talán felesleges, de megemlítem Weiszmann Endrét, a fizikust, Tompa Istvánt, aki szintén nem „irodalmár“, de akinek írásait szívesen olvasom én is, és még sokan mások, mert mindig van időszerű mondanivalója. (Azért eszembe sincs, hogy úgy járjak, mint Tompa István, aki addig írt, amíg úgy belemelegedett, hogy ma már legalább annyira számít írónak, mint bármi másnak.)

A második tényező, hogy mint olvasó, mint egyike az irodalmat fogyasztók nagy táborának szólok hozzá egy problémához (amint azt előrebocsátottam: különösebb igények nélkül). Ez biztosít némi „védetséget” a szakmabeliekkel szemben.

A harmadik, talán döntő tényező, a jószándék, ami vezet, az őszinte segíteni akarás, hogy (függetlenül attól, mennyire sikerül ez nekem) kifejtsem véleményem a már említett, számomra visszatetsző jelenségről.

Ezzel el is érkeztünk a problémához. A lapok hasábjain megjelent néhány írás személyeskedő, személyi konfliktusokat aláhúzó és visszatükröző jellegére, vagdalkozásokra és vaskos jelzőkre utalok, amelyeknek a nyomtatott szó súlya még erősebb hatást kölcsönöz, s amelyek ahelyett, hogy feloldjanak bizonyos ellentéteket (amiről ők maguk tanúskodnak!), bizonyára még jobban elmélyítik, keserűbbé teszik őket, mindenki kárára.

A romániai magyar könyvkiadás időszzerű kérdéseiről a tél folyamán folytatott viták során ez a jelenség különösen kihangsúlyozódott (lásd Páskándi Géza, Tamás Gáspár és Nagy Pál összeakaszkodását vagy a Bodor Pál — Balogh Edgár vitát). Ez az, amivel nem értek egyet, aminek szerintem (az olvasó szerint) nem a lapban, a nyilvánosság előtt van a helye. Ezeket a problémákat, mivel legtöbbször jelentéktelen elszólásokra vagy figyelmen kívülmentések kiaknázására, de mindig szubjektív sértődöttségre, megbántottságra vagy éppen a „kiszolgáltatott író” és a „mindenható szerkesztő” konfliktusára alapulnak, azaz szinte kizárólag két vagy pár ember személyes problémái, ezeket nem így és itt kell elintézni. *Az ilyen jellegű írásoknak mindenféle hatása lehet, de pozitív, építő, nevelő jellegű soha!* Hacsak nem alkalmazzuk a szólásmondást (amiben van valami), mely szerint „legszebb öröm a káröröm”. Hát igen, esetleg kárörömet, azt érezhet az ember, hogy „lám, lám, az irodalom berkeiben is eszik egymást a szakik, a céhbeliék, és aki bírja, marja!”

Mi lenne, ha mi, a társadalom alépitményének tagjai, a természetben dolgozó értelmiségiek vagy éppen munkások is olyan igényekkel lépnénk fel, hogy a termelés során különböző személyek között elkerülhetetlenül fellépő ellentéteinket, véleményharcainkat s a minket ért (szerintünk igazságtalan!) ítéleteket ilyen módon, nyilvánosan oldjuk meg — feltéve, hogy erre lehetőségünk volna? Vagy el tudja képzelni valaki is, hogy egy új gép, szövet, cipő, bútor vagy bármilyen más termék születése és gyártása során minden simán megy? Hogy nincsenek többen is, akik másképp látják a dolgot, s akik véleményét nem veszik figyelembe, tehát sértve érzik magukat? Nem hangzik el számtalan személyes vélemény és számtalan viszályutasítás (mind megannyi sértés)?

Naiv dolog volna ilyet képzelni!

Mindazt az örömet, szenvedést, kínt, amit az alkotás során egy költő, író vagy más művész (igazi művész!) érez, mindazt érzik, sokszor hatványozottan, sokszor többszörösen szétosztva, azok is, akik a mindennapi kenyértől a legkomplikáltabb gépekig, bármi legyen az, de valamit alkotnak. A munka öröme az, ami boldoggá teszi a legegyszerűbb munkást is, amikor azt hallja: „milyen finom ez a kenyér”, vagy pirulásra készíti, ha megmondják: „milyen rossz ez a kenyér”, s érzi mindezt akkor is, ha az ő neve sehol sincs aláírva, és a kijelentést „személy szerint” nem neki szánták.

Számít az, hogy egy gép terve fölött hányszor csaptak össze a „céhbeliék” — mérnökök, technikusok, szakmunkások — már a tervezésnél, hány keserű napot és álmatlan éjszakát okoztak szerelőnek, mérnöknek egyaránt a próbák során fellépő nehézségek, hibák, a mindenkori opponensek és pesszimisták kárörvendő kacaja és kritikája, számít mindez akkor, amikor a gép már forog, amikor termel, és örülnek neki, s az elért eredmény kitűnő? Volna valami értelme akkor előszedni az előző surlódásokat, rágalmakat, sértéseket, vagy éppen elővenni a féltéglát, hogy „na ugye, én már előre megmondtam”? Ki figyelne erre? Vagy ha figyelne is, nem váltaná ki az ösztönös reakciót, hogy „mi értelme már ennek, hisz itt a kézzelfogható jó eredmény!”

Természetesen senki sem gondol a mindennap alkotó emberei közül arra, hogy ezt tegye. Nem is volna sok értelme, hiszen megszokták, hogy munkájukat konkrét eredményekben mérik és értékelik.

Égészen más a helyzet akkor, amikor *elvi kérdésekről* van szó, vagyis olyan problémákról, amelyek egy kisebb vagy nagyobb közönséget érintenek. Az ilyen problémákat, mint amilyenek a romániai magyar könyvkiadás vitája során felmerültek között is szép számmal akadtak, igenis meg kell vitatni, őszintén és nyíltan. Mindenki érvelhet a szerinte leghelyesebb álláspont mellett, felsorakoztathatja az iro-

dalmi viták egész fegyvertárát, s ha az ügy, amit védelmez, igaz, akkor is nyert ügye van, ha alulmaradt vitatársa rákiáltja, hogy hülye, mert úgy képzeli az írók támogatását, ha kölcsönadja nekik a szerkesztőségi írógépet. (Ez persze csak egy abszurd hasonlat, nem célzásnak szántam...)

Tehát, nem a klasszikus következtetést akarom levonni, csak megpróbálom röviden összefoglalni a mondanivalómat: szívesen olvasom az irodalmi folyóiratok hasábjain megjelenő írásokat, s az itt megismert írók könyvtárosoknál megjelenő műveit is, s jólesik, ha megtalálom vagy felismerem napjaink, korunk általam is észlelt, bennem is élő, nem mindig tudatosodott, de ezen írásokban leírt, visszatükrözött jelenségeit, problémáit. Ez hozzásegít, hogy nevén nevezzek sok olyan jelenséget, ami eddig kóválygott valahol a tudatom alatt. De viszolygok viszontlátni a személyes torzalkodások, emberi (de kicsinyes) bosszúállások és irodalmi köntösbe bújtatott gorombaságok az én „céhembem” is fellelhető hasonmásait. Ezekből elég az az adag, amit az élet, a munkánk elkerülhetetlenül nyújt! Én nem kérek, s valószínűleg más sem kér többet ebből.

Ezért szeretném, ha az írók (mint azt annyian mások is teszik) személyes problémáikat, ellentéteiket, sérelmeiket elintéznék egymás közt, az írószövetség ülésein, vagy bárhol, de nem a nagyközönség nevelésére szánt lapok hasábjain.

1969. január 15.

Balogh Sándor
gépészmérnök

(A szerkesztőség válasza)

Helyeseljük a sajtóbeli személyeskedések elítélését az „olvasó” részéről olyan „szakmai” vitákban, melyek a munkahelyen hivatottak megoldani a felvetődő kérdéseket, de — a cikkíróval együtt — hangsúlyozzuk az elvi viták szükségességét olyan fontos és közérdekű kérdésekben, mint amilyen például az említett vitákban szereplő irodalmi lexikonunk ügye vagy a magyar klaszszikusok kiadása.

L. J.

Még egyszer a spekulációról

(Levél a szerkesztőséghez)

A *Korunk* 1968. 12. száma vitacikket közölt *Terméketlen spekuláció* címen, amely válasz *Spekuláció vagy alkotó gondolkodás?* című jegyzetemre (1968. 8). Írásomban Engels nyomán az állt, hogy ha a cipőkefét az emlősök osztályába soroljuk, attól még nem fognak tejmirigyei nőni, ha az újat teremtő rációt a spekuláció fogalomkörébe vonjuk, attól még nem veszi fel a spekuláció ördögarcát. A *Terméketlen spekuláció* írói a spekulációról megfogalmazott tételeiket felcserélik saját magukkal, téziseik bírálatát személyük elleni támadásnak veszik, s válaszukban a jegyzet megállapításai helyett inkább a jegyzet íróját veszik célba. Ez baj. Az ilyen *ad hominem* vitának — úgy gondolom — nincs sok értelme, éppen ezért ellenérveimet megtartom az olvasztálfiók számára, s megkímélem az olvasókat a saját személyemre vonatkozó megjegyzések visszaverésétől.

Továbbra is úgy vélem, hogy a spekuláció túl tág értelmezése nem pusztán terminológiai kérdés, hanem tartalmilag is meggondolandó álláspont, mert a spekuláció mint általában a filozófia sajátosságának bemutatása elhomályosítja az alapvető különbségeket az alkotó gondolkodás és az üresjáratú spekulatív filozófia között.

Kolozsvár, 1969. január.

Balázs Sándor